

Konu: Ruhsal İnsan

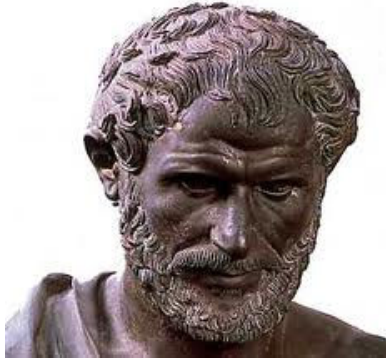
Yazı: 46

Aristo'nun Evreni

Doç. Dr. Haluk Berkmen

Evreni anlamaya çalışan insan matematik modeller üretmekte ve bu modellerin doğayı yansıtıp yansıtmadıklarını sınamak için gözlemlerden ve deneylerden yararlanmaktadır. Gözlem ve özellikle deney ölçüm gerektirir. Ölçüye vurulmayan bir deneyin tekrarlanması mümkün değildir ve daha da önemlisi, söz konusu deneyin dayandığı modelin sınanması da mümkün değildir. Ölçüm ise herkes tarafından kabul edilmiş olan birtakım temel birimler gerektirir. Pozitif bilimlerde MKS sistemi vardır ve bu sistemde Metre (M), Kilogram (K) ve Saniye (S), ölçüm yapıldığında sonuçların aktarıldığı tüm dünyaca kabul edilmiş temel birimlerdir.

Hareketin temel değişkeni olan hız ise $v = x / t$ denklemiyle tanımlanmış olup, kat edilen yolun geçen zamana bölümü olarak tanımlanmıştır. Yani, hız temel bir birime sahip olmayıp, "saniyede şu kadar metre" veya "saatte şu kadar kilometre" olarak ifade edilir.

M.Ö. 384 ile 322 yılları arasında yaşamış olan ve soldaki heykelde görülen Yunan filozofu **Aristoteles** (Aristo) evreni iki bölüme ayırmıştır. Bunlardan biri dünyayı saran **Ay Altı** evren ve diğeri onun dışındaki bölge olan **Ay Üstü** evrendir. Ay Altı fizik evrende her şey hareket halindedir. Ay Üstü metafizik evrende ise hareket yoktur. Ay Altı evrendeki nesnelere ve canlıların hareketini sağlayan Ay Üstü güç veya güçlerdir. Tüm sabit yıldızlar Ay Üstü evrende bulunmakta, güneş ve gezegenler ise Ay Altı bölgeye ait olmaktadır. Bu durumun nedeni Aristo için uzaklığın temel bir kavram olmayışı ve onun yerine hızın, yani hareketin temel bir kavram olarak kabul edilmesidir.

kavram olarak kabul edilmiştir.

Bu anlayışta hareket esas olduğundan, gerek mesafe (uzaklık) gerekse zaman farklı anlamlar içermektedirler. Aristo'nun evren anlayışında bir **hareket ettiren** ve bir de **hareket eden** vardır. Hareket ettiren etken olup, edilgen durumdaki nesnelere ve canlıları hareket ettirmektedir. İnsanların kaderini etkileyen güç Tanrı (Theos) veya tanrılar olmakta, böylece hem canlı hem de cansız nesnelere hareketine neden olan kaynak da açıklanmış olmaktadır. Yıldızların insanları etkileme gücüne sahip olduklarını kabul eden kadim evren görüşü, Astroloji denen disiplinin ortaya çıkıp gelişmesini sağlamıştır.

M.S. birinci yüzyılda yaşamış olan **Ptoleme** (Batlamyus) Aristo'nun evren anlayışından etkilenmiş bir Astrologdur. Onun evren anlayışında dünya merkezde ve gezegenler ile güneş

dünyanın etrafında dolanmaktadırlar. Güneşin gökteki hareketini izlemek anlamına gelen Horoskop sözü, "**Horus'u izlemek**" anlamını taşır. Horoskop sözü, kadim Mısır mitolojisinde güneş tanrısı olan Horus'un gökteki hareketi ile ve dolayısıyla zaman kavramıyla da yakından ilişkilidir. Nitekim "*ölçülen sonlu zaman*" anlamına gelen Yunanca "**khronos**" (χρονος), İngilizce "**hour**" ve Fransızca "**heur**" sözleri, Horus'un gökte bulunduğu sonlu süre ile ilişkilidir. Hareket eden güneşin Ay Altı bölgede bulunması gözlemden çok, kadim Mısır mitolojisinden kaynaklandığını söyleyebiliriz.

Altta kadim evren modeli görülmektedir. Bu modelde en dış halkada ruhsal güçlere sahip çeşitli insanlar ve hayvanlar bulunmakta, onların altındaki halkada 28 farklı görüntüde ay görülmektedir. Çizim bir ayın 28 günlük döngüsünü gayet güzel bir şekilde anlatmaktadır. Ay altındaki halkada burçları da görmekteyiz. Burç denen yıldız topluluklarının da Ay Altı hareketli bölgede buldukları görüşü ortaya çıkmaktadır. Demek ki burçlar asıl etken güç olmamakta, sadece tanrıların araçları durumunda bulunmaktadırlar.

Batlamyus (Ptoleme) evren modeli

Aristo'nun evren anlayışında zaman hareketin sonucu olarak algılanmaktadır. Ona göre hareket olmasa zaman da olmaz. Şu halde "zaman" Ay Altı bölgeye ait bir kavramdır. Ay Üstü bölgede hareket olmadığından, o bölgede zaman da yoktur. Zaman olmayan bölgede ölüm ve doğum da olamaz, zira doğum ile ölüm arasında geçen süreyi tanımlamak için zaman kavramına gerek vardır. Aristo böylece, Ay Üstü bölgede yaşayan tanrı Theos'un ve diğer tanrıların ölümsüz varlıklar oldukları sonucuna ulaşmıştır.

Aristo'nun Fizik ve Metafizik görüşünden yararlanan Batlamyus'un evren modelinde 7 tane gök katmanından söz edilir. Bu katmanlara İslam kültüründe "felekler" denmiştir. Her bir felek bir çember içinde dolanan ve gözle görülen bir gezegen olabilir. İslam kültüründe 7 gezegenin bulunduğu "yedi kat" gökyüzünden söz edilir. Nitekim, Kuran-ı Kerim'in **Bakara** suresinin 29. Ayetinde "O, yeryüzünde olanların hepsini sizin için yaratan, sonra göğe yönelip onları **yedi gök** halinde düzenleyendir" ve **Fussilet** Sûresinin 12. Ayetinde: "Böylece onları, iki günde (iki evrede) **yedi gök** olarak yarattı ve her göğe kendi işini bildirdi" diye yazmaktadır.